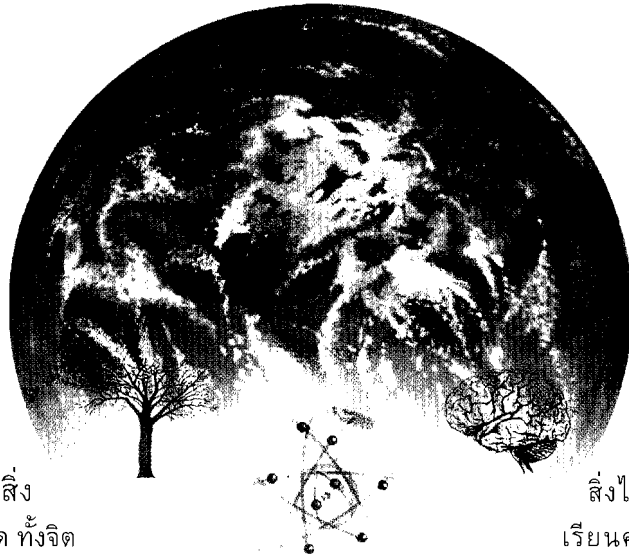

บทที่ 1

ธรรมชาติของสรรพสิ่ง

ประเวศ ะสี

ธรรมชาติของสรรพสิ่ง คือธรรมชาติของทั้งหมด ทั้งจิต และวัตถุ “ความรู้” ด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้นโดยรวดเร็ว ทุก 4-5 ปี ความรู้เพิ่มขึ้นเท่าตัว คือตั้งแต่มีมนุษย์เป็นต้นมาและสะสมความรู้จนถึงบัดนี้ไว้เท่าใด อีกเพียง 4-5 ปี จากนี้ไปมวลความรู้ทั้งโลกจะเพิ่มขึ้นเท่าตัว ไม่ต้องเปรียบเทียบกับสมัยหิน เพียงแค่สมัยกรุงศรีอยุธยากับเดี๋ยวนี้ ปริมาณความรู้แตกต่างกันลิบลับ อาจเรียกว่าความรู้ท่วมโลก แต่เวลาในชีวิตของมนุษย์มีเท่าเดิม ฉะนั้น ถ้าจะเรียนโดยเอาความรู้หรือวิชาเป็นตัวตั้งเพียงอย่างเดียวย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะทำให้มนุษย์รู้ธรรมชาติของสรรพสิ่ง ยิ่งมนุษย์ติดตามความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งไปมากขึ้น ๆ โดยไม่รู้ธรรมชาติของสรรพสิ่ง ก็คงยิ่งรู้เป็นส่วนเลี้ยวหรือรู้แบบแยกส่วนมากขึ้น ๆ ทุกวันนี้นั้นมนุษย์ในโลกเป็นส่วนใหญ่รู้เห็นและคิดแบบแยกส่วน อันนำไปสู่วิถีชีวิตแบบแยกส่วน ซึ่งทำให้บีบคั้น ขัดแย้ง และวิกฤต

เพื่อแก้การรู้เห็นและคิดแบบแยกส่วน ควรจะมีการเรียนรู้อีกแบบหนึ่ง ที่เรียนรู้ภาพรวมของธรรมชาติของสรรพสิ่ง ให้รู้ภาพรวมของสรรพ

สิ่งไว้ตลอดเวลา เมื่อจะเรียนความรู้อะไรเป็นรายละเอียดลงไป ก็รู้ตำแหน่งแห่งหนของความรู้นั้น ๆ ว่าอยู่ตรงไหนของภาพรวม และโยงกลับมาสู่ภาพรวมของธรรมชาติของสรรพสิ่งได้ เพื่อรักษาการรู้และคิดแบบไม่แยกส่วนไว้ ป้องกันไม่ให้หลงไปในความรู้หรือวิชาโดยไม่รู้ความจริงของทั้งหมด

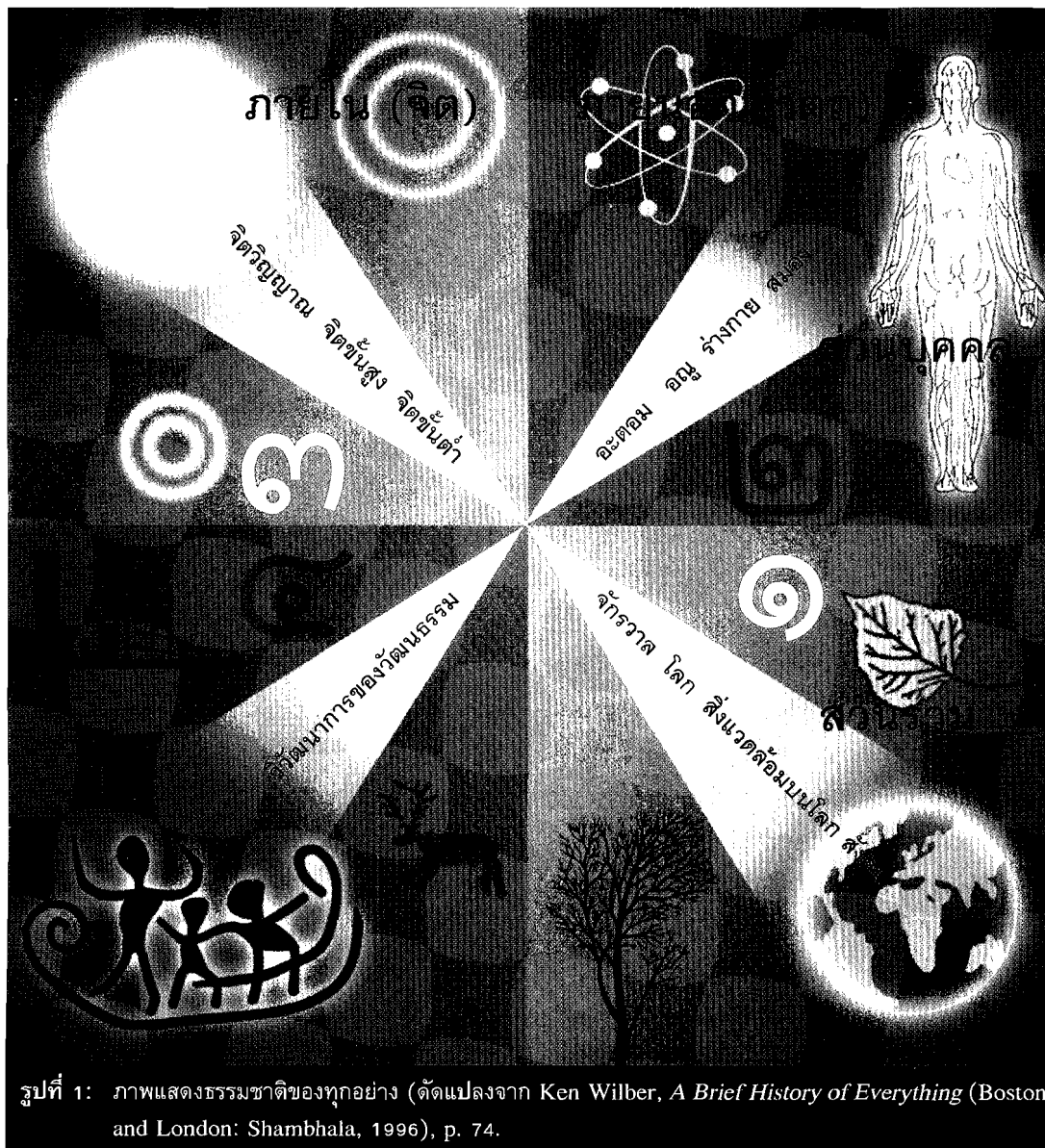
ข้อเสียใหญ่ของการศึกษาทุกวันนี้ คือศึกษาความรู้หรือวิชาที่เป็นของนอกตัว โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในคือที่จิตใจของผู้เรียน แม้แต่การศึกษาเกี่ยวกับจิตก็ศึกษาเป็นความรู้เกี่ยวกับจิตโดยไม่ทำให้จิตของผู้เรียนดีขึ้น หรือแม้ศึกษาเกี่ยวกับศาสนาก็ศึกษาเป็น “ศาสตร์” หรือความรู้ โดยไม่ก่อให้เกิดพัฒนาการทางจิตวิญญาณอันเป็นจุดมุ่งหมายของศาสนาแต่อย่างใด ดังนั้น ก็ถือว่าไม่ได้เรียนรู้อารมณ์ของสรรพสิ่งจริง เพราะในสรรพสิ่งมีจิตด้วย แต่ก็ไม่ใช่วิจิชาจิตในฐานะเป็นความรู้ ซึ่งก็ยังถือว่าเป็นเรื่องภายนอกอีก ควรศึกษาจิตที่เป็นกระบวนการภายใน (internalization) ที่รู้จักของตัวเองและพัฒนาจิตให้สูงขึ้น

ฉะนั้น ในการเรียนให้รู้ธรรมชาติของสรรพสิ่ง จึงไม่สามารถเรียนได้โดยเอาวิชาเป็นตัวตั้ง เพราะถ้าเอาวิชาเป็นตัวตั้งทราบใดก็จะแยกส่วน และเป็นเรื่องภายนอก แต่ต้องเอาจิตของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ให้การเรียนทุกชนิดเชื่อมโยงมาสู่การรู้จักและพัฒนาจิตของตนเอง จึงจะสามารถเข้าถึงความจริงของธรรมชาติของสรรพสิ่งได้

หลักการของหนังสือ “ธรรมชาติของสรรพสิ่ง” เล่มนี้ จะไม่ใช้การเรียนโดยเอาความรู้หรือ

วิชาเป็นตัวตั้ง แต่จะเอาการรู้ตัวเองหรือรู้จักของตัวเองเป็นตัวตั้ง ให้จิตสามารถเข้าถึงความจริงของธรรมชาติของสรรพสิ่งเพื่อพัฒนาคุณภาพของจิต และให้การเรียนรู้สิ่งนอกตัวโยงมาพัฒนาจิตของตัวเองได้ตลอดเวลา

ภาพรวมของธรรมชาติของสรรพสิ่งจะแสดงโดยภาพ (รูปที่ 1 และที่ 2) รูปที่ 1 นั้นดัดแปลงมาจากกรอบที่เสนอโดย Ken Wilber ซึ่งแบ่งสรรพสิ่งออกเป็น 4 ชีก และ 4 ช่อง คือ

ซึกซ้าย กับ ซึกขวา ซึกภายใน หมายถึงจิต ซึกภายนอก หมายถึงวัตถุ

ซึกบน กับ ซึกล่าง ซึกบน หมายถึงส่วนบุคคล หรือแต่ละคน (individual) ซึกล่าง หมายถึงส่วนรวม (collective) เมื่อแบ่งเป็นซึกซ้ายซึกขวา และ ซึกบนกับซึกล่างทำให้เกิดช่อง 4 ช่อง (quadrant) 1 ถึง 4 เป็นตัวเลขที่ให้เพียงเพื่อความสะดวกในการอธิบาย

ช่องที่ 1 จักรวาล โลก สิ่งแวดล้อมบนโลก สังคม

จักรวาลทั้งหมดตั้งแต่กำเนิดจากบิกแบง (Big Bang) วิวัฒนาการของดวงดาว การเกิดดวงอาทิตย์และระบบสุริยะ กำเนิดโลก วิวัฒนาการของสสาร และสรรพชีวิตบนโลก รวมทั้งสังคมอยู่ในช่องนี้ ช่องนี้อยู่ในซึกภายนอก และเป็นส่วนรวม

ช่องที่ 2 อะตอม ร่างกาย สมอง

ช่องนี้อยู่ในซึกภายนอก เป็นเรื่องของวัตถุ และเป็นส่วนบุคคล คือธรรมชาติที่เป็นวัตถุของบุคคลหรือสัตว์แต่ละคน แต่ละตัว ประกอบด้วย อะตอม อนุเซลล์ อวัยวะต่างๆ รวมถึงสมอง สมองของสัตว์และของคนแตกต่างกัน คนมีสมองส่วนนอกใหม่ (neo-cortex) พอกขึ้นมา ทำให้ต่างจากสัตว์ แต่ทั้งหมดนี้เป็นวัตถุ ยังถือเป็นภาคภายนอก

ช่องที่ 3 จิต จิตวิญญาณ

ช่องนี้อยู่ในซึกภายในของแต่ละบุคคล จิตถึงจะสัมพันธ์อยู่กับกาย แต่ก็ไม่ใช่วัตถุ เป็นคนละมิติกัน ที่เรียกว่าจิต หรือ consciousness นี้ มี spectrum หรือช่วงแบนด์หรือระดับที่กว้างมาก ตั้งแต่จิตของทารกไปจนถึงจิตของมนุษย์ จิตของเด็กไปจนถึงจิตของผู้ใหญ่ จิตของมนุษย์โบราณกับจิตของมนุษย์ปัจจุบัน จิตที่ไม่บรรลुकับ จิตที่บรรลुरूธรรม เป็นต้น ตลอดไปจนอาจจะตั้ง

คำถามได้ว่าสัตว์เซลล์เดียว เช่น อะมีบา หรือ แบคทีเรีย มีจิตหรือไม่ ระดับของจิตจึงเกี่ยวข้องกับสมองของสิ่งมีชีวิตที่แตกต่างกัน (ช่อง 1)

จิตที่ไม่บรรลुरू หมายถึงจิตที่ยังติดกับตัวเอง (self) หรือที่เห็นแก่ตัวจิต จิตที่บรรลुरू หมายถึงจิตที่ข้ามพรมแดนทางตัวตน (self-transcending) ไม่ยึดมั่นในตัวตน เห็นแก่คนอื่นและสิ่งอื่น

สำหรับมนุษย์ยังมีมิติที่เรียกว่า **จิตวิญญาณ** (spirituality) จิตวิญญาณเป็นคำคู่ที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อแปลคำว่า spirituality หมายถึงมิติทางคุณค่า หรือสิ่งสูงสุด อันเป็นมิติของความเป็นมนุษย์ เพราะสัตว์ไม่มี สัตว์จะข่มเหงกัน หรือฆ่ากันไม่มีใครว่าบาป เพราะว่าเป็นธรรมชาติของสัตว์ แต่ธรรมชาติของมนุษย์มีบาปบุญคุณโทษ เรื่องบาปบุญคุณโทษนี้ คือมิติทางจิตวิญญาณหรือทางคุณค่า หรือทางศาสนา ในศาสนาที่มีพระเจ้า พระเจ้าคือสิ่งสูงสุดสำหรับพุทธศาสนา สิ่งสูงสุดคือนิพพาน หรือการบรรลุอิสรภาพจากความเห็นแก่ตัว ทุกศาสนาล้วนมุ่งการลดความเห็นแก่ตัวด้วยภาษาที่ต่างกัน การเอาจิตใจไปไว้กับพระเจ้านี้เพื่อออกจากความคับแคบในตัวเอง ฉะนั้น พอสรุปได้ว่า ถ้าเห็นแก่ตัวมาก จิตวิญญาณต่ำ ถ้าเห็นแก่ตัวน้อย จิตวิญญาณสูง

ความดีหรือคุณค่า หรือมิติทางจิตวิญญาณนี้เป็นธรรมชาติที่ขาดไม่ได้ของมนุษย์ เพราะจะทำให้เกิดความสมบูรณ์ในตัวเอง มีความอึดเอน ปิติ สุขภาพดี และอายุยืน ถ้าขาดไปจะทำให้มนุษย์ขาดความสมบูรณ์ มีอาการพร่อง ต้องไปหาอะไรมาเติม ครั้นไปแสวงอะไรจากภายนอกมาเติมก็อาจได้ยาเสพติด ความฟุ่มเฟือย ความรุนแรง ซึ่งทดแทนมิติทางจิตวิญญาณไม่ได้ ในโลกปัจจุบันที่ขาดมิติทางจิตวิญญาณควรให้ความสนใจและทำความเข้าใจเรื่องนี้เป็นพิเศษ (ดูบทที่ 7 เรื่องจิตวิญญาณ)

ช่องที่ 4 วิวัฒนาการของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเรื่องภายในที่เป็นส่วนรวม

วัฒนธรรม คือ ความเชื่อ คุณค่า และการประเพณีปฏิบัติของกลุ่มชน ซึ่งก็คือจิตของกลุ่ม จิตของบุคคล (ช่อง 3) ถูกหล่อหลอมด้วยจิตของกลุ่ม คือ ของพ่อ แม่ พี่น้อง เพื่อนบ้าน ชุมชน สังคม ตลอดไปจนโลก เด็กเล็กที่ถูกสัตว์เอาไปเลี้ยงก็จะเดิน พุด และคิดไม่ได้เหมือนคน แต่จะเดิน ส่งเสียง และคิดเหมือนสัตว์ จิตจึงไม่ได้แยกตัวเป็นเอกเทศ แต่เติบโตขึ้นมา หรือถูกหล่อหลอมมาโดยวัฒนธรรม วัฒนธรรมก็ไม่ได้แยกตัวจากสิ่งแวดล้อม (ช่อง 1) วัฒนธรรมของคนทั้งโลก ของคนที่เขตร้อน เขตหนาว เขตทะเลทราย ย่อมแตกต่างกัน เพราะวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของกลุ่มชน ย่อมต้องเป็นไปโดยสอดคล้องและกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ

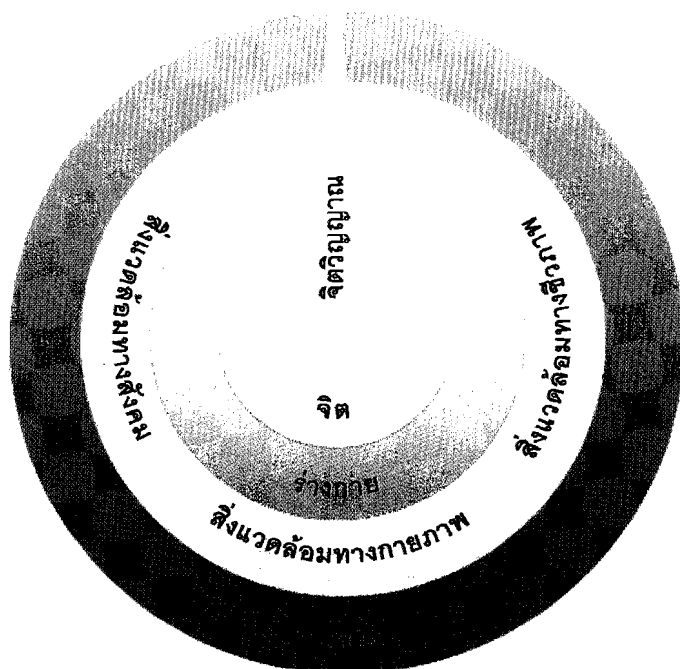
จะเห็นได้ว่าสรรพสิ่งทั้ง 4 ช่อง คือ ร่างกาย จิตใจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และเพื่อเป็นการนำเรื่องจิตและจิตวิญญาณมาไว้ตรงกลางของสรรพสิ่ง อาจเขียนภาพแสดงธรรมชาติ

ของสรรพสิ่งได้ดังในรูปที่ 2

ตามรูปที่ 2 ข้างล่างนี้ มีประเด็นที่ถกเถียงกันว่าจักรวาลมาก่อน หรือจิตมาก่อน หรือมีขึ้นพร้อมกัน ซึ่งก็สามารถถกเถียงค้นหาความจริงกันต่อไป แต่สำหรับความเป็นมนุษย์แล้ว การพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณเป็นสิ่งสูงสุด

ตามรูปอาจทำให้คิดว่าจักรวาลเป็นสิ่งที่ใหญ่ที่สุด ถ้าถามว่าใหญ่กว่าจักรวาล หรือนอกจักรวาล มีอะไรอีกไหม อาจมีจักรวาลอื่นที่ยังรู้ไม่ถึง สำหรับบางความคิดคงตอบว่ามีความว่าง (void) หรือสภาวะอนันต์ หรือภาวะอันไม่มีที่สิ้นสุด

ในการศึกษาควรจะมีภาพรวมของธรรมชาติของสรรพสิ่งไว้ตลอดเวลา ไม่ว่าศึกษาเรื่องอะไรอย่าหลงไปเฉพาะเรื่องนั้นๆ อย่างแยกส่วน แต่โยงกลับมาสู่ภาพรวมหรือบูรณาการเสมอ และนำไปสู่การพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณให้สูงขึ้นทุกครั้งไป เพื่อความสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์ ●

รูปที่ 2: ภาพแสดงสัมพันธ์ภาพของสรรพสิ่ง จิต-ร่างกายสิ่งแวดล้อม มีความต่อเนื่องกันอย่างเป็นพลวัต (dynamic inter-connectedness) เชื่อมโยงกับจักรวาล จิตวิญญาณหรือมิติทางคุณภาพเป็นมิติที่สูงของจิต